

**UNIVERSITATEA „BABEȘ-BOLYAI” CLUJ-NAPOCA FACULTATEA DE
ISTORIE ȘI FILOSOFIE ȘCOALA DOCTORALĂ DE FILOSOFIE**

**SOCIETATEA *TRANSILVANIA* PENTRU AJUTORUL STUDENȚILOR ROMÂNI
TRANSILVĂNENI (1867–1940)**

REZUMATUL TEZEI DE DOCTORAT

Coordonator științific:

Prof. univ. dr. Simona NICOARĂ

Doctorand: Cristian BOGATU

Cluj-Napoca,

2025

CUPRINS

INTRODUCERE / 3

CAPITOLUL I. ASOCIAȚIONISMUL CULTURAL-FILANTROPIC ROMÂNESC ÎN CONTEXTUL ISTORIC ȘI SOCIAL-POLITIC AL LUPTEI NAȚIONALISTE A ROMÂNILOR DIN AUSTRO-UNGARIA (1867–1918) / 23

CAPITOLUL II. SOCIETATEA *TRANSILVANIA*: FONDAREA, SCOPUL, STATUTELE ȘI REGULAMENTELE / 36

II.1.Momentul întemeierii / 36

II.2.Scop și mijloace / 39

II.3.Statutele Societății *Transilvania* / 42

II.4.Regulamentul burselor studențești / 54

II.5.Viziune și misiune organizatorică / 56

CAPITOLUL III. SOCIETATEA *TRANSILVANIA* ÎN ASCENSIUNE / 67

III. 1. Membri, fruntași, binefăcători / 67

III.2.Ascensiunea Societății *Transilvania* / 88

III.3. Contribuția excepțională a lui Alexandru Lupașcu la fondurile și activitatea Societății *Transilvania* / 101

III.4. Conflicte și adversități înfruntate de Societatea *Transilvania* / 106

III.5. Asociațiile-surori ale Societății *Transilvania* / 117

CAPITOLUL IV. ȘEDINȚE, DISCURSURI, FESTIVITĂȚI / 136

IV.1.Ședințele Adunării generale și ale Comitetului / 136

IV.2.Discursuri și activități festive / 145

CAPITOLUL V. FONDURI, BURSE, ACTIVITATE FILANTROPICĂ / 160

V.1.Burse pentru studenții universitari / 160

V.2.Ajutoare pentru elevii meseriași / 195

V.3.Alte acțiuni filantropice / 209

**CAPITOLUL VI. UN ALT CONTEXT NAȚIONAL ȘI GEOPOLITIC.
SOCIETATEA TRANSILVANIA ÎN ANII 1914–1940 / 215**

**CAPITOLUL VII. DISCIPOLII SOCIETĂȚII „TRANSILVANIA”: STUDENȚI ȘI
ELEVI MESERIAȘI, VIITOARE PERSONALITĂȚI / 224**

CONCLUZII / 237

BIBLIOGRAFIE / 243

Rezumat

Cuvinte cheie: Societatea Transilvania; asociaționism cultural-filantropic; Alexandru Papiu Ilarian; August Treboniu Laurian; Alexandru Lupașcu; Gheorghe Missail; Gheorghe Adrian; Ioan Clinciu; români; Imperiul Austro-Ungar; studenți universitari; elevi meseriași; culturalizare; educație; luptă națională; Statutele Societății Transilvania; burse; intelectuali; progres; ideal; voluntariat; Transilvania; Bucovina; ASTRA; Alexandru Borza; Aurel Vlad; Iuliu Hațieganu.

Prin intermediul aceste lucrări, ne propunem să punem în lumină realizările Societății Transilvania – asociație cultural-filantropică românească, cu sediul la București, înființată în anul 1867 și a cărei existență s-a întins de-a lungul unei peste de peste 70 de ani – utilizând date inedite, analizând și evidențiind reușitele acesteia astfel încât să înțelegem rolul și contribuția Societății Transilvania la progresul cultural și științific al poporului român. Așadar, miza lucrării este schițarea unei imagini complexe a activității Societății Transilvania și a rolului acesteia în istoria românească, având merite pentru care i se cuvine toată considerația. Considerăm că subiectul cercetării este de o mare însemnătate, având în vedere personalitățile de importanță istorică la a căror formare a contribuit, în măsuri variate, Societatea Transilvania, precum și participarea acesteia la diverse evenimente istorice ale timpului, inclusiv prin activități de voluntariat precum trimiterea de ajutoare pentru răniții din Războiul de Independență al României sau ajutorul acordat refugiaților români din Ardeal în timpul Primului Război Mondial. Societatea a dat figuri remarcabile precum renumitul savant și medic Victor Babeș; istoricul Ioan Lupaș; istoricul literar Gheorghe Bogdan-Duică; botanistul Alexandru Borza; frații Iuliu și Emil Hațieganu, rectori ai universității clujene interbelice; avocatul Aurel Vlad; pictorul Emil Maximilian; inginerul Nicolae Gallea etc. Societatea Transilvania a format oameni în variate meserii, aducându-și aportul la creșterea burgheziei, intelectualității și a numărului de savanți în rândul românimii. Întrucât „fiii” Societății Transilvania erau adesea oameni cu autoritate morală în comunitățile lor, nu puțini dintre aceștia au fost aleși să participe la Marea Adunare Națională de la Alba Iulia de pe 1 decembrie 1989 în calitate de delegați. Mai mult, unii „fii” ai Societății Transilvania au făcut parte din organele de conducere ale Transilvaniei în perioada de tranziție de la administrația austro-ungară la cea românească. Bunăoară, Emil Hațieganu, Aurel Vlad, Onisifor Ghibu și Octavian Goga au fost membri ai Consiliului Dirigent al Transilvaniei.

Cercetarea se încadrează în genul monografic socio-istoric, care are ca fundament analiza de documente primare și inedite pentru evenimentele istorice, descrierea cronologică a faptelor și utilizarea unui titlu cuprinzător, care sintetizează subiectul lucrării în ansamblu. Lucrarea se încadrează în sfera istoriei culturale și combină analiza instituțională cu cercetarea socio-istorică. Or, istoria culturală nu restituie doar cronologia instituțiilor, evenimentelor și fenomenelor istorice, ci și mentalitățile timpului, întregul context social, politic, cultural, spiritual, ideologic al perioadei studiate. Parcurusul Societății Transilvania a fost unul complex: nu s-a limitat la un singur domeniu de activitate. Intenționăm să ne aducem contribuția la îmbogățirea istoriografiei românești prin valorificarea unui subiect prea puțin prezent în literatura de specialitate. De asemenea, subiectul este important din considerentul că Societatea Transilvania n-a beneficiat de o sinteză complexă, dispunând de o istoriografie mai mult decât modestă. În consecință, este necesar să umplem golurile istoriografice în această privință. Așadar, misiunea lucrării de față este prezentarea amplă a istoriei Societății, interpretarea activității acesteia, explicarea detaliată și argumentarea rolului său în istoria românilor, a contribuției sale la mișcarea națională pentru drepturile românilor din Austro-Ungaria, la formarea României Mari și la viața societății românești.

Primul capitol încadrează Societatea Transilvania și asociaționismul cultural-filantropic românesc în contextul istoric. De aceea, este prezentată o trecere în revistă a mai multor evenimente istorice care au precedat sau au urmat întemeierii Societății Transilvania și care au fost conectate la fenomenul asociaționist, de la asociaționismul cultural-filantropic românesc aflat în formă incipientă în secolul al XVIII-lea până la valul mare al asociaționismului din ultima jumătate a secolului al XIX-lea. Societatea *Transilvania* a fost înființată în anul 1867 în contextul unei perioade marcate de dezvoltarea rapidă a asociaționismului cultural-filantropic românesc, dedicat luptei naționale și educației poporului. Asociaționismul cultural-filantropic s-a manifestat, la români, încă în secolul al XVIII-lea, dar a atins deplinătatea dezvoltării în a doua jumătate a secolului al XIX-lea. În „secolul naționalităților”, asociaționismul a fost un instrument important utilizat de către comunitățile etnice aflate sub stăpânire imperială în lupta acestora pentru propriile drepturi. În particular, în cadrul Imperiului Habsburgic, asociaționismul cultural-filantropic a fost un element de prim ordin al luptei naționale a comunităților etnice.

În prima jumătate a anilor 1860, Imperiul Habsburgic a trecut printr-o perioadă de liberalizare. Aceasta, precum și Unirea Principatelor Române din 1859, au dat impuls asociaționismului românesc, în consecință fiind înființate societăți precum ASTRA (1861), Asociația pentru Cultura Poporului Român din Maramureș (1861), Asociația Națională Arădeană pentru Cultură și Conservarea Poporului Român (1862), Societatea Academică *Petru Maior* din Budapesta (1862) ș.a. Obiectivele societăților în cauză au fost, în general, cultural-educative, în vederea închegării conștiinței naționale a acestuia și a creșterii capacității sale combative și de reziliență în fața puterilor imperiale. Scurta perioadă de liberalizare din Imperiul Habsburgic, când românii transilvăneni au început să dobândească mai multe drepturi, s-a încheiat rapid, iar în cele din urmă, în anul 1867, imperiul s-a reformat, devenind o monarhie dualistă confederală, cunoscută sub denumirea Imperiul Austro-Ungar. Un element esențial al asociațiilor cultural-filantropice românești ale timpului a fost naționalismul etnocultural românesc și obiectivul de emancipare a neamului prin cultură. În acest context, al instituirii sistemului dualist austro-ungar, a avut loc înființarea Societății *Transilvania*, la București, la inițiativa unui grup de studenți români transilvăneni de la Universitatea din București.

Al doilea capitol prezintă perioada de întemeiere a Societății *Transilvania* și pe inițiatorii acesteia. Sunt descrise obiectivele noii asociații și metodele prin care s-a urmărit îndeplinirea acestora. Sunt explicate și analizate Statutele Societății *Transilvania* și regulamentul acesteia privind bursele studențești. Prezentăm, de asemenea, o analiză a mentalității și modului de gândire al întemeietorilor și reprezentanților Societății *Transilvania*.

Despre Societatea *Transilvania* putem afirma că a fost întemeiată de trei grupuri de persoane: tinerii studenți români ardeleni de la Universitatea din București; intelectualii și militanții români din Ardeal, care erau de multă vreme stabiliți în Moldova și Muntenia, respectiv România; intelectualii români din tânăra Românie. Așadar, Societatea *Transilvania* a fost fondată pe data 3 mai 1867, la inițiativa lui Ion Tacit și a altor studenți români transilvăneni de la București, adunați pentru a celebra Adunarea națională românească a revoluționarilor pașoptiști de pe câmpia Blajului. Denumirea inițială a Societății *Transilvania* a fost *Constanția*. În aceeași zi, a fost înființat un comitet provizoriu al noii asociații, având obiectivul de a întocmi Statutele acesteia. Inițiativei studențești li s-au alăturat mai mulți intelectuali notorii, inclusiv

foști revoluționari pașoptiști: Alexandru Papiu Ilarian; August Treboniu Laurian; Aaron Florian; Gheorghe Adrian etc. Pe 23 iulie 1867 a fost format primul comitet definitiv al Societății, care a înlocuit denumirea *Constanția* cu *Transilvania*. Primul președinte al Societății *Transilvania* a fost Alexandru Papiu Ilarian, distins filolog și istoric, unul dintre fruntașii revoluției pașoptiste românești din Transilvania și unul dintre organizatorii Marii Adunări Naționale din Câmpia Blajului de pe 3/15 mai 1848. Cele două caracteristici principale ale Societății *Transilvania* – faptul de a fi societate de cultură și de binefacere, au fost complementare: reprezentanții săi urmăreau, prin activitățile de binefacere întreprinse de Societatea *Transilvania*, culturalizarea românilor.

Statutele Societății *Transilvania*, votate pe data de 30 iunie 1867, au constituit regulamentul fundamental al Societății *Transilvania*, în care au fost precizate scopul Societății *Transilvania*, regulile organizatorice ale acesteia, inclusiv în ce privește managementul fondurilor Societății, atribuțiile organelor de conducere ale Societății și funcțiile membrilor, normele privind alegerea membrilor organelor de conducere. În cadrul Societății *Transilvania*, Adunarea a fost organul legislativ, iar Comitetul – organul executiv. Președintele Societății *Transilvania* era, în același timp, președinte al Comitetului și al Adunării. De obicei, președintele Societății rămânea în funcție până la sfârșitul vieții, exceptând cazurile în care își dădea demisia sau dacă sănătatea șubredă nu-i permitea să-și exercite funcția. Pe parcursul timpului, s-au operat anumite modificări ale Statutelor, dar cea mai mare revizuire a Statutelor Societății *Transilvania* a avut loc în anul 1878, în consecință Societatea *Transilvania* arătându-se preocupată nu doar de studenți, ci și de elevii meseriași. Revizuirile n-au modificat scopul fundamental al Societății, acestea fiind, în fapt, niște ajustări la circumstanțele și nevoile timpului. Fiecare membru al Societății avea obligația, stabilită în Statute, de a alocă o sumă minimă de bani pentru fondul Societății *Transilvania*.

Al doilea document regulamentar ca importanță al Societății *Transilvania*, după Statute, a fost regulamentul burselor studențești. Acesta a fost votat de Adunarea Societății pe data de 14 mai 1868. Regulamentul prevedea clar că eligibili pentru stipendiile Societății erau tinerii români din Transilvania și Bucovina.

Așadar, viziunea fruntașilor Societății *Transilvania* a subliniat necesitatea închegării solidarității și coeziunii naționale românești a românilor aflați sub stăpânire imperială, prin culturalizare și educație. Naționalismul Societății a fost etnocultural. Sloganul exclamat frecvent în rândurile Societății *Transilvania* – „Cultura va salva România!”, și utilizarea termenului „România” atât cu referire la România în limitele hotarelor de atunci, cât și la românii din Transilvania și Bucovina, arată că România era percepută ca o patrie spirituală a românilor care depășea granițele României politice, tratându-i pe toți etnicii români ca pe o colectivitate culturală unică. Transilvania era, de asemenea, percepută ca nucleu istoric al românității, nu întâmplător, președintele Alexandru Papiu Ilarian o numea „România de peste Carpați”. Societatea *Transilvania* s-a caracterizat prin idealism și mesianism național, dar fundamentele sale au pornit de la probleme reale, precum necesitatea școlarizării și culturalizării românilor aflați sub stăpânire habsburgică, într-o perioadă în care aceștia erau supuși discriminării de către autoritățile statului. Primii doi președinți ai Societății *Transilvania*, istoricii și filologii Alexandru Papiu Ilarian și August Treboniu Laurian, au fost influențați profund de Școala Ardeleană ca mod de gândire. Cu toate că Societatea *Transilvania* a luptat pentru idealurile naționale românești, aceasta a avut, de-a lungul timpului, anumiți susținători și membri de alte etnii decât cea română. Un exemplu în acest sens este Carol Davila, etnic francez originar din Ducatul italian de Parma.

Al treilea capitol conține o prezentare a membrilor și susținătorilor remarcabili ai Societății *Transilvania*. Este vorba de personalități notorii precum August Treboniu Laurian, Aaron Florian, Vasile Alexandrescu Urechia, Bogdan Petriceicu Hasdeu, generalul Gheorghe Adrian, Septimiu Albini etc. Este descrisă ascensiunea Societății *Transilvania*, în special din perioada primilor ani ai săi, când, mulțumită muncii intense a membrilor săi, a obținut un prestigiu fulminant. Evidențiem rolul extraordinar pe care l-a jucat Alexandru Lupașcu, poate cel mai zelos membru, în ce privește progresele Societății *Transilvania*. Facem referire, de asemenea, la momentele dificile și conflictuale ale Societății *Transilvania*, când a fost dușmănită, cum a fost cazul calomniilor publice începute în toamna anului 1868. Capitolul se încheie cu o prezentare a diferite societăți cultural-filantropice românești contemporane Societății *Transilvania*, în tentativa de a le analiza comparativ pe acestea în raport cu Societatea

Transilvania, urmărind, de asemenea, să înțelegem conexiunile și similitudinile între Societatea Transilvania și alte asociații cultural-filantropice românești.

Membrii Societății *Transilvania* erau diverși în ce privește ocupațiile: printre ei s-au numărat istorici, cercetători, scriitori, judecători, ingineri, clerici etc. Prin faptul că avea membri originari din toate provinciile istorice românești, s-a apreciat că Societatea *Transilvania* a fost asemenea unei patrii în miniatură. Președinții Societății *Transilvania* au fost, în ordinea exercitării funcției, următorii: Alexandru Papiu Ilarian (în funcție în anii 1867 – 1874); August Treboniu Ilarian (1874 – 1881); generalul Gheorghe Adrian (1881 – 1888); Petre Cernovodeanu (1891 – 1893); Gheorghe Missail (1893 – 1906); Ion Bianu (1907 – 1918); Tiberiu Eremia (1919 – 1938); Ioan Clinciu (1938 – 1940).

Președintele Alexandru Papiu Ilarian a realizat o importantă activitate de promovare a noii asociații, în primul rând prin intermediul presei. Societatea Transilvania și-a crescut prestigiul semnificativ în primul său an de existență prin munca membrilor săi. Ca urmare a mediatizării și a muncii de promovare a Societății Transilvania, aceasta a câștigat rapid o susținere largă, a atras numeroși donatori și a fost sprijinită financiar de multe consilii județene și locale din România, în special în primii săi ani de existență. Societatea a primit suport financiar, de asemenea, de la Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice, iar Actele Societății Transilvania – documente în care au fost înregistrate procesele verbale ale ședințelor Adunării Societății – au fost tipărite la tipografia statului.

Societatea *Transilvania* n-a fost scutită de necazuri și încercări. Încă din primii ani, au apărut semne că puterea de la Budapesta era incomodată de evoluția noii asociații. În România, toamna anului 1868 a marcat începutul unui val de calomnii publice la adresa Societății *Transilvania*, inițiat de parlamentarul conservator Christian Tell. La bază calomniilor a stat acuzația că Societatea *Transilvania* ar fi fost antidinastică, că nu-l voia pe principele Carol I pe tronul țării. Pe atunci, în primii ani de după abdicarea lui Alexandru Ioan Cuza, a existat, într-adevăr, o mișcare antidinastică în România, iar unele elemente radicale ale acesteia au avut tentative separatiste. Dar nu există nicio dovadă că Societatea *Transilvania* ar fi fost antidinastică sau că ar fi susținut astfel de mișcări. Dimpotrivă, ca urmare a demersurilor reprezentanților

Societății *Transilvania* către prințul Carol I, acesta a emis un decret de recunoaștere a Statutelor Societății *Transilvania* pe 8 decembrie 1867. Mai mult decât atât: Alexandru Papiu Ilarian și-a exprimat, nu o dată, aprecierea pentru Carol I. Calomniile, au fost cauzate de motive politice, iar reprezentanții Societății *Transilvania* le-au combătut ferm. Din păcate acestea au dus la o scădere a popularității Societății *Transilvania*.

Unul dintre eroii Societății *Transilvania* a fost Alexandru Lupașcu, care inițial a ajutat Societatea în calitate sa de prefect de Galați, iar după ce și-a încheiat mandatul de prefect a depus mult efort pentru a strânge donații în numele Societății *Transilvania*. Câțiva ani mai târziu, s-a oferit voluntar pentru a îndeplini gratuit sarcina de casier al Societății *Transilvania* în scopul economisirii fondurilor Societății, ceea a și făcut timp de trei decenii. Pentru zelul său enorm și atipic cu care a contribuit la progresul Societății *Transilvania*, Alexandru Lupașcu a fost elogiat ca unul dintre cei mai respectați și apreciați membri ai Societății *Transilvania*.

De la bun început, Societatea *Transilvania* a avut legături strânse cu ASTRA, o asociație deja afirmată, cu autoritate morală: o mare parte dintre membrii organelor de conducere ale Societății *Transilvania* erau, de asemenea, membri ai Astrei, iar Statutele Societății *Transilvania* conțineau prevederea potrivit căreia, în cazul desființării Societății, fondurile sale vor fi transferate Astrei. Societatea *Transilvania* a colaborat cu un șir de asociații, fiind, de asemenea, sursă de inspirație pentru alte societăți culturale românești, precum Liga pentru Unitatea Culturală a Tuturor Românilor, apărută în 1891.

Al patrulea capitol abordează tema ședințelor Societății *Transilvania*, precum și o seamă de activități cu scop cultural-educativ ale acesteia – conferințe, serbări, discursuri – care au avut loc intermitent. Societatea *Transilvania* a avut două tipuri de ședințe: ședințele Adunării Societății și ședințele Comitetului. La ședințele Adunării puteau participa, de asemenea, acei membri ai Societății care nu făceau parte din Adunare, dar votul acestora era consultativ. Ședințele Adunării erau deschise: la ele puteau asista persoane din afara Societății *Transilvania*, iar în anii 1867 și 1868 ședințele respective au fost frecventate de multe personalități publice. În cadrul ședințelor Adunării se prezentau rapoarte despre fondurile, veniturile și cheltuielile Societății, se luau decizii privind cheltuielile viitoare, se țineau discursuri și conferințe, se

prezentau informații despre realizările Societății și viitoarele activități, se făceau anunțuri despre bursierii Societății și rezultatele acestora, se luau decizii prin vot în urma dezbaterilor etc. Unele decizii se luau, de asemenea, prin vot la ședințele Comitetului, care aveau loc într-un format mai restrâns. Inițial, Adunările Societății *Transilvania* aveau loc aproximativ o dată la trei luni. După avântul din primii ani însă, numărul participanților la ședințele Adunării a scăzut considerabil, iar acestea se convocau de două ori pe an, cu aproximație. Dar orice scăderi ar fi avut, faptul că Societatea *Transilvania* s-a ținut pe picioare și a muncit timp de peste 70 de ani pentru educația tinerilor români este de admirat și apreciat. Pentru modificarea Statutelor era nevoie de aprobarea a două treimi din voturile participanților la ședințele Adunării. De asemenea, Comitetul Societății *Transilvania* era reales, inițial la fiecare trei luni, iar apoi o dată pe an. La fel, raportul privind cheltuielile și încasările Societății era comunicat o dată pe an, după ce inițial aceasta se făcea o dată la trei luni. Schimbările respective au avut loc ca urmare a reducerii numărului de ședințe ale Adunării. Aceste ședințe se desfășurau într-o atmosferă calmă și respectuoasă, după cum demonstrează procesele verbale.

În cadrul ședințelor Adunării, tradițional se țineau discursuri și conferințe. Acestea au avut o menire educativă, întrucât vorbeau intelectuali care abordau subiecte asociate cu istoria și lupta națională și teme importante pentru cultura generală. Inițial, la fiecare ședință a Adunării, câte un membru ținea o cuvântare, care era verificată în prealabil de către Comitet. De asemenea, Societatea *Transilvania* a organizat serbări festive, de obicei pentru a comemora ziua de 3/15 mai 1848, ziua Marii Adunări Naționale de la Blaj. La aceste petreceri participa un număr mare de persoane, se țineau discursuri patriotice, se interpretau cântece și dansuri populare. Rolul festivităților, discursurilor și conferințelor a fost și de a cataliza solidaritatea națională. Din păcate, după câțiva ani de la fondarea Societății, tradiția acestor sărbători s-a întrerupt, ea fiind reluată abia la sfârșitul anilor 1890.–

Al cincilea capitol prezintă pe larg activitățile de ajutorare ale Societății *Transilvania*, dedicate în primul rând tinerilor studenți și elevi. Misiunea asumată de Societatea *Transilvania* în Statutele acesteia a constat în a-i ajuta pe tinerii studenți români din Austro-Ungaria, care nu aveau suficiente resurse financiare, să-și facă studiile universitare. Cu timpul, activitățile de ajutorare ale Societății *Transilvania* se diversifică: începând cu anul 1878, Societatea

Transilvania a oferit, de asemenea, ajutoare pentru instruirea elevilor români meseriași din Austro-Ungaria. Alte activități întreprinse de Societatea *Transilvania* de-a lungul istoriei sale au fost: ajutoarele pentru răniții din Războiul de Independență al României; asistența acordată refugiaților români din Transilvania în timpul Primului Război Mondial; asistența financiară acordată altor societăți cultural-filantropice, precum și internatelor; contribuția la construirea Ateneului Român, a catedralei românești din Sibiu ș.a. Marcată de sloganul „Cultura va salva România!”, Societatea *Transilvania* a urmărit consolidarea coeziunii naționale a românilor prin educație.

După ce a oferit burse studențești în primii săi ani de activitate, Societatea Academică Română a lăsat această misiune în seama Societății *Transilvania*, în anul 1868. Întrucât fondurile Societății erau limitate, reprezentanții Societății *Transilvania* îi selectau pentru a beneficia de burse doar pe o parte dintre tinerii înscriși, în baza unor criterii precum rezultatele la învățătură și nevoile financiare ale viitorilor studenți. Accentul s-a pus pe trimiterea tinerilor la studii în țările latine (Italia, Franța, Belgia), cu toate că Societatea a oferit, de asemenea, burse pentru studii în statele germanice. Țările latine erau preferate de întemeietorii Societății din cauza atașamentului pentru latinitate – de altfel, Alexandru Papiu Ilarian și August Treboniu Laurian erau susținători vehemenți ai curentului lingvistic latinist – și din considerentul că românii din Austro-Ungaria ar fi fost influențați prea mult de cultura germană, spre deosebire de românii din România, orientați spre cultura franceză. Regulamentul burselor îi obliga pe studenții bursieri să trimită Comitetului Societății *Transilvania* certificate care să le dovedească progresele în perioada studiilor. Societatea *Transilvania* și-a îndemnat studenții ca după obținerea diplomei de studii, să revină pe plaiurile de origine, adică în Transilvania (sau Bucovina), nu în România, întrucât obiectivele Societății de culturalizare erau centrate pe românii din Transilvania, percepuți a fi sub stăpânire străină și, prin urmare, anume reziliența națională a acestora trebuia consolidată. Îndemnul în cauză a constituit o dorință intensă a fruntașilor Societății, dar nu era obligatoriu. O parte dintre foștii studenți bursieri au fost nevoiți să-l încalce și să se stabilească în România, din motive circumstanțiale. În anul 1871, Societatea *Transilvania* a înregistrat primele succese: bursierul Alexandru Lapedatu obținuse diploma de doctor în filosofie și era deja angajat în calitate de profesor la gimnaziul român din Brașov, iar Ioachim Drăgescu își susținuse doctoratul în

medicină. În total, Societatea *Transilvania* a furnizat 45 de burse studenților universitari de-a lungul activității sale.

În principal, Societatea *Transilvania* a oferit trei tipuri de ajutoare pentru tineri: 1) bursele pentru studenții universitari; 2) ajutoare non-bursiere pentru studenții universitari; 3) ajutoare pentru elevii meseriași. Dacă bursele erau sume de bani oferite, de obicei, studenților pe tot parcursul perioadei de studii până la obținerea diplomei, ajutoarele non-bursiere au constituit o formă de asistență ocazională, furnizată studenților la nevoie, de obicei ca urmare a cererii acestora și care nu acoperea toată perioada studiilor. Inițial, astfel de ajutoare erau descurajate în Societatea *Transilvania*, dar între timp au devenit o regulă. De-a lungul întregii sale activități, Societatea *Transilvania* a furnizat 229 de ajutoare financiare non-bursiere pentru studenții universitari (majoritatea) și elevii de liceu sau gimnaziu. O inovație care a avut loc în activitatea Societății în timpul președinției lui August Treboniu Laurian, succesorul lui Alexandru Papiu Ilarian în funcția de președinte al Societății *Transilvania*, a constat în faptul că începând din anul 1878, Societatea *Transilvania* a început să coordoneze formarea de elevi meseriași, cărora le va oferi asistență financiară, le va găsi instructori și le va urmări parcursul educațional de-a lungul perioadei de instruire. În plus, Societatea *Transilvania* s-a interesat de viețile elevilor săi meseriași chiar și după ce aceștia terminau școala de meserii, întrucât voia să-i ajute, în caz de nevoie, să-și găsească locuri de muncă ca să-și practice meseria învățată. Până în anul 1923, peste 1.000 de persoane au absolvit școlile de meserii cu ajutorul Societății *Transilvania*.

Al șaselea capitol este o sinteză a parcursului Societății *Transilvania* de la începutul Primului Război Mondial până la sfârșitul perioadei interbelice. Așadar, activitatea Societății *Transilvania* a continuat de-a lungul întregii perioade interbelice, cu toate că unii membri au propus dizolvarea acesteia din motivul că, odată cu Marea Unire, misiunea Societății se încheiase. Despre activitatea interbelică a Societății *Transilvania* dispunem de mai puține date, pentru că nu s-au mai publicat deloc procese verbale. Ultimul președinte al Societății *Transilvania*, Ioan Clinciu, a avut meritul remarcabil de a fi scris cartea *Din trecutul Societății „Transilvania”. 1867 – 1939*, care totalizează parcursul excepțional al Societății *Transilvania*, oferind și detalii inedite, fapt care compensează într-o anumită măsură absența proceselor verbale ale ședințelor Societății din perioada interbelică.

Al șaptelea capitol este, în fapt, o prezentare a „roadelor”, constituind o sinteză a rezultatelor activității Societății Transilvania prin personalitățile pe care le-a format. Sunt trecute în revistă persoanele care au lucrat în domenii în care s-au format pe baza studiilor finanțate de Societatea *Transilvania*. Așadar, vrem să arătăm impactul pozitiv pe care asociația bucureșteană l-a avut asupra istoriei românilor. Durata lungă, de 73 de ani, a activității Societății *Transilvania*, excepțională pentru acele timpuri, este, de asemenea, un fapt cu totul deosebit. Prin acțiunile sale, Societatea *Transilvania* a participat, într-o măsură mai mare sau mai mică, la marile evenimente istorice ale timpului și a ținut problemele românilor din Austro-Ungaria în atenția statului român.

Un șir de personalități românești marcante au beneficiat, în perioada studenției, într-o măsură sau alta, de suportul Societății *Transilvania*. Este vorba de istoricul Ioan Lupaș, istoricul literar Gheorghe Bogdan Duică, botanistul Alexandru Borza, medicul și cercetătorul Iuliu Hațiganu, savantul bacteriolog Victor Babeș; medicul Ioachim Drăgescu și Octavian Blasianu, inginerii Nicolae Gallea și Nicolae Făgărășanu; istoricul Ioan Sârbu; poetul și publicistul Ioan Borcea. Mulți dintre foștii studenți ajutați de Societatea *Transilvania* au contribuit, pe diverse căi, la realizarea Marii Uniri din 1918. Patru dintre membrii Societății *Transilvania*, care, de asemenea, fuseseră ajutați de aceasta în perioada studenției – Emil Hațieganu, Aurel Vlad, Onisifor Ghibu și Octavian Goga – au făcut parte din Consiliul Dirigent al Transilvaniei, care a avut în total 15 membri. Aceștia și alți foști discipoli și membri ai Societății *Transilvania* au pus umărul la realizarea idealului României Mari și nu puțini se vor remarca în perioada interbelică în calitate de demnitari, miniștri, profesori universitari, rectori, cercetători etc. Societatea *Transilvania* a contribuit la dezvoltarea elitelor educate ale României, iar „fiii” săi au constituit un viguros nucleu intelectual și științific.

BIBLIOGRAFIE

I. Acte, statute:

1. *Actele Societății „Transilvania” pentru ajutorul studenților români din Transilvania și părțile ei*, cartea I, București, Imprimeria Statului, 1867.
2. *Actele Societății Transilvania*, cartea II, București, Imprimeria Statului, 1868.
3. *Actele Societății Transilvania*, cartea III și IV, București, Imprimeria Statului, 1868.
4. *Actele Societății Transilvania pe anii 1871–80*, București, Tipografia Statului, 1880.
5. *Actele Societății Transilvania pe anii 1880...1886*, București, Tipografia Academiei Române, 1888.
6. *Statutele Ligii pentru Unitatea Culturală a Tuturor Românilor*, București, Noua Tipografie „Populară”, 1893.
7. *Actele Societății „Transilvania” pe anii 1887 până la 1897*, București, Imprimeria Statului, 1898.
8. *Actele Societății „Transilvania” pe anii 1897–1900*, cartea XI, București, Imprimeria Statului, 1901.
9. *Actele Societății pe anii 1901–1905*, București, Imprimeria Statului, 1906.
10. *Analele Asociațiunii pentru cultura poporului român din Maramureș*, 1860-1905, Gherla, 1906.
11. *Statutele Asociațiunii pentru literatura română și cultural poporului român*, Sibiu, Tipografia Poporului, 1910.

II.Presă. Periodice.

1. Albina Carpaților, Sibiu, 1878.
2. Federațiunea, Pest, 1868.
3. Gazeta Transilvaniei, Brașov, 1867-1869, 1871, 1877, 1889, 1893-1894, 1896-1898, 1900, 1902-1903, 1905-1906.
4. Gazeta de Maramureș: 2018.
5. Neamul Românesc, București, 1906.
6. Revista Bistriței, Bistrița-Năsăud, 1995.
7. Revista economică, Sibiu, 1935.
8. Românul, București, 1868, 1871.
9. Societatea de Măine, Cluj, 1930.
10. Timpul, Iași, 1881.
11. Transilvania, Sibiu, 1868-1869, 1874, 1900, 1911.

III. Dicționare. Enciclopedii.

1. *Dicționarul literaturii române de la origini până la 1900*, București, Editura Academiei Române, 1979.
2. *Asociații, cluburi, ligi, societăți. Dicționar cronologic*, coord. Dan Petre, București, Editura științifică și enciclopedică, 1983.
3. *Dicționarul universitarilor clujeni*, de M.T.Nicoară, Cluj-Napoca, ED. Accent, 2016.
4. *Dicționarul personalităților Unirii. Trimișii românilor transilvăneni la Marea Adunare Națională de la Alba Iulia*, de Șerban Ioan I., Alba Iulia, Muzeul Național al Unirii, 2003.
5. *Enciclopedia Cugetarea. Material românesc, oameni și înfăptuiri*, coord. Predescu Lucian, București, Ed. Cugetarea – Georgescu Delafras, 1940.

IV. Lucrări speciale

1. Albini Septimiu, *Societatea „Transilvania”. Amintiri de la „Tribuna” veche. Scrieri politice*, Cluj-Napoca, Presa Universitară Clujeană, 2014.
2. Albu Corneliu, *Alesandru Papiu Ilarian*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1977.
3. Bogatu Cristian, „Manifestări festive ale Societății „Transilvania” (1867–1906)”, *Caiete de antropologie istorică*, anul XXII, nr. 2 (43), Iulie–Decembrie 2023, pp. 175–184.
4. Clinciu Ioan, *Din trecutul Societății „Transilvania”*, București, „Bucovina” I.E. Torouțiu, 1940.
5. Clopoșel Ion, *Al. Papiu-Ilarianu în fața problemelor românești contemporane*, Alba Iulia, Editura Alba, 1939.

6. Chindriș Ioan, *Al. Papiu Ilarian, ideologul, academicianul*, Târgu Mureș, Editura Ansid, 2008.
7. Glodariu Eugenia, *Asociațiile culturale ale tineretului studios român în Monarhia Habsburgică. 1860-1918*, Biblioteca Musei Napocensis, XVII, Cluj-Napoca, 1998.
8. Lungu Cornel, *Din legăturile „Astrei” cu societăți academice și culturale române și străine (1861–1914)*, în *Transilvania*, 2007, an 36, nr. 1.
9. Maior Liviu, *Asociaționism și naționalism la românii din Transilvania*, Cluj-Napoca, Editura Școala Ardeleană, 2022.
10. Neamțu Gelu, *I.C. Drăgescu, militant pentru republică și daco-românism (1866–1914)*, în „Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie din Cluj”, XV, 1972.
11. Netea Vasile, *Societatea „Transilvania” un arbore cu adânci rădăcini în întreaga Românie*, în *Magazin istoric*, anul XI, nr. 11 (128), noiembrie 1977.
12. Nicoară Simona, „O perspectivă istorico-antropologică despre națiune și naționalism”, în *Caiete de Antropologie Istorică*, nr. 1, ianuarie-iunie 2002.
13. Nicoară S., „Identitatea națională, o sensibilitate latentă a modernității (secolele XVIII-XX)”, în *Annales Universitatis Apulensis, Series Historica*, 7, Alba Iulia, 2003.
14. Nicoară S., „Instituțiile culturale și identitatea națională. Astra jubiliară: serbările de la Blaj (1911)”, în *Caiete de antropologie istorică*, anul XIV, nr. 1-2 (26-27), Ianuarie–Decembrie 2015.
15. Nicoară S., „Introducere”, în *Caiete de antropologie istorică*, anul XIV, nr. 1-2 (26-27), Ianuarie–Decembrie 2015.

16. Nicoară S., „*Intelighentia* ardeleană și mesianismul ei de dincolo de Carpați în secolul al XIX-lea”, în *Caiete de antropologie istorică*, nr. 2 (35), iulie-decembrie 2019.
17. Nicoară S., *Națiunea*, în *Enciclopedia imaginariilor din România*, vol. III, Iași, Polirom, 2020.
18. Nicoară S., „Națiunea și naționalismul în ochiul furtunilor ideologice contemporane”, în *Caiete de antropologie istorică*, anul XXI, nr. 2 (41), iulie-decembrie 2022.
19. Nicoară S., *Protocolul și solemnitatea înființării Asociațiunii Transilvane pentru Literatura și Cultura Poporului Român – ASTRA*, în *Istoria ca datorie. Omagiu academicianului Ioan-Aurel Pop la împlinirea vârstei de 60 de ani*, Cluj-Napoca, Centrul de Studii Transilvane, 2015.
20. Roșu Victor-Tudor, *August Treboniu Laurian (1810–1881). Discurs istoric romantic*, Cluj-Napoca, Editura Accent, 2008.
21. Rusu Constantin, Bota Ioan, *Alexandru Papiu Ilarian*, în *Omagiu lui Alexandru Papiu Ilarian*, Zalău, Comitetul Județean pentru Cultură și Artă Sălaj, 1969.
22. Teiușan Ilie Popescu, Netea Vasile, *August Treboniu Laurian*, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1979.

V. Lucrări generale

1. Adauge Mihai, *Mihail Stroescu, un mare român al Basarabiei*, în „Limba română”, Chișinău, nr. 5-6, anul XXXI, 2021.
2. *Istoria Universității „Babeș-Bolyai”*, Cluj-Napoca, Editura Mega, 2012.
3. *Scrieri pe alese...*, Cluj-Napoca, Presa Universitară Clujeană, 2015.

4. *Expoziția retrospectivă Valeriu Maximilian 1895-1945*, Brașov, Editura Muzeului de Artă Brașov, 2016.
5. Albu Corneliu, *Lumina din trecut*, București, Editura Științifică, 1992.
6. Avram Mircea, „Astra” – inițiatoarea primei enciclopedii românești, în *Centenarul revistei „Transilvania”: sesiunea de comunicări 11-12 mai 1968*, Sibiu, Biblioteca Județeană „Astra”, 1969.
7. Berindei Dan, *Istoria Academiei Române (1966–2006)*, București, Editura Academiei Române, 2006.
8. Berindei Dan, *Istoria românilor de la paleolitic până în 2008 – cronologie –*, București: Editura Cartex, 2013.
9. Berindei Dan, *Societatea românească în vremea lui Carol I (1866-1876)*, ediția a III-a revăzută și adăugită, București, Editura Cartex, 2016, p. 238.
10. Boia Lucian, „*Germanofilii*”, București, Humanitas, 2010.
11. Boroica Ioan, *Două destine literare retezate: poetul Simion Botizan și memorialistul Artemie Anderco în Acta Musei Maramorosiensis: ActaMM*, III, 2006.
12. Constantiniu Florin, *O istorie sinceră a poporului român*, ediția a IV-a revăzută și adăugită, București, Univers Enciclopedic Gold, 2011.
13. Curticăpeanu Vasile, *Mișcarea culturală românească pentru Unirea din 1918*, București, Editura Științifică, 1968.

14. Curticăpeanu V., *Caracterul european si modernizator al concepiei si activitatii Astei pâna la unirea din 1918*, în vol. *Astra 1961-1950. 125 de ani de la înființare*, Sibiu, Academia Republicii Socialiste România, 1987.
15. Enescu Ion, Enescu Iuliu, *Ardealul, Banatul, Crișana și Maramurășul: din punct de vedere agricol, cultural și economic*, ediția a III-a augmentată, București, Societatea anonimă, 1920.
16. Florea Marin, *Medicii și Marea Unire*, Târgu Mureș, Tipomur, 1993.
17. Frâncu Teofil, Candrea George, *Românii din Munții Apuseni (Moșii)*, Cluj-Napoca, Casa Cărții de Știință, 2019.
18. Gheorghiu Ștefan, *A doua viață a lui Eminescu*, București, Editura Europa Nova, 1994.
19. Goia Vistian, *V. A. Urechia: studiu monografic*, București, Minerva, 1975.
20. Goga Octavian, *Scrieri memorialistice*, București, Editura „Grai și Suflet – Cultura Națională”, 2004.
21. Hitchins Keith, *Studii privind istoria modernă a Transilvaniei*, Cluj, Editura Dacia, 1970.
22. Hitchins K., *România 1866 – 1947*, ediția a IV-a, București, HUMANITAS, 2013.
23. Ieșeanu Isidor, *Rutenizarea Bucovinei si cauzele deznaționalizării poporului roman. După date autentice*, București, Saeculum, 2014.
24. Iorga Nicolae, *Oameni cari au fost*, Chișinău, Cartea Moldovenească, 1990.
25. Ivan Dorin, *Slam Ramnic, Repere culturale și istorice*, București, Editura Tempus, 2003.
26. Lapedatu Ion I., *Memorii și amintiri*, Iași, Institutul European, 1998.

27. Lazăr Liviu, *Mișcarea antirevizionistă din Transilvania în perioada interbelică*, Deva, Editura Călăuza, 2003.
28. Lupaș Ioan, *Din istoria Transilvaniei*, București, Editura Eminescu, 1988.
29. Maior Liviu, *Habsburgi și români. De la loialitatea dinastică la identitate națională*, București, Editura Enciclopedică, 2006.
30. Maiorescu Titu, *Istoria contemporană a României (1866 – 1900)*, București, Editura Librăriei Socec, 1925.
31. Marcu Octavian, *Aaron Florian 1805–1887. Între iluminism și romantism*, Cluj-Napoca, Argonaut, 2014.
32. Moga Valer, *ASTRA și societatea 1918-1930*, Cluj-Napoca, Presa Universitară Clujeană, 2003.
33. Mühlmann Wilhelm E., *Messianismes révolutionnaires du tiers monde*, trad. par Jean Baudrillard, Paris, Gallimard, 1968.
34. Munteanu Romulus, *Contribuția Școlii Ardelene la culturalizarea maselor*, București, Editura de Stat Didactică și Pedagogică, 1962.
35. Neagoe Stelian, *Oameni politici români*, București, Machiavelli, 2007.
36. Neamțu Gelu, Vaida-Voievod Mircea, *1 decembrie 1918. Mărturii ale participanților*, vol. II, București, Editura Academiei Române, 2005.
37. Netea Vasile, *Spre unitatea statală a poporului român*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1979.

38. Păcățian Teodor V., *Cartea de aur sau luptele politice naționale ale românilor de sub coroana ungară*, volumul VII, Sibiu, Tiparul Tipografiei Arhidiecezane, 1913.
39. Pervain Iosif, Chindriș Ioan, *Corespondența lui Alexandru Papiu Ilarian*, I, Cluj, Editura Dacia, 1972.
40. Pîrnac Iulian-Liviu, *Imaginea Transilvaniei în viața publică din România în anii 1866-1876*, București, Universitatea din București, Teză de doctorat Facultatea de Istorie, Școala Doctorală, 2008.
41. Potra George, *Din Bucureștii de ieri*, vol. I, București, Cărturești, 1990.
42. Rusu Dorina N., Porumb Marius, Mândruț Stelian, *Membrii Academiei Române din Transilvania 1866–2016*, București, Editura Academiei Române, 2016.
43. Sigmirean Cornel, *Istoria formării intelectualității românești din Transilvania și Banat în epoca modernă*, Cluj-Napoca, Presa Universitară Clujeană, 2000.
44. Soroștineanu Valeria, „Identitatea românilor în clișeele etnoculturale din Transilvania perioadei 1899-1916”, în volumul Conferinței Internaționale : *Trecut. Prezent și viitor*, coord. Traian Rotariu, Sorina și Ion Bolovan, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2006.
45. Stănescu Dorin, *Republica de la Ploiești*, Ploiești, Ploiesti Mileniul III, 2016.
46. Stoenescu Alex Mihai, *Istoria loviturilor de stat în România 1821–1999*, vol. I, București, Editura RAO, 2011.
47. Suci Dumitru, *Studii privind mișcarea națională a românilor din Transilvania în a doua jumătate a secolului al XIX-lea*, Cluj-Napoca, Editura Tribuna, 2004.

48. Urechia Vasile A., *Din tainele vieții. Amintiri contemporane (1840–1882)*, București, Polirom, 2014.

-